

вика Ларсена, найпівнічніша частина якого майже повністю відкололась у море Ведделла.

**Перспективи.** У 2007–2009 рр. світовою науковою спільнотою заплановано проведення Міжнародного Полярного року, третього за рахунком. Одною з головних проблем є інтерпретація сучасних змін клімату Південної полярної області і можливих глобальних наслідків. Об'єктом досліджень стануть мікрокліматичні умови окремих підрегіонів, а також льодовики континентальної частини Антарктичного півострова, що вивчені недостатньо.

1. Аверьянов В.Г. Гляциоклиматология Антарктиды. – Л., 1990. 2. Алексеев Г.В. Исследования климата Арктики в XX столетии // Тр. ААНИИ. – 2003. – Т. 446. 3. Воскресенский А.И., Чуканин К.И. Основ-

ные черты циркуляции атмосферы над Антарктидой // Исследования климата Антарктиды. – Л., 1980. 4. Говоруха Л.С. Гляциоклиматологическая характеристика Земли Грейама // Бюл. украинского антарктического центра. – 1998. – № 1. 5. Захаров В.Ф. Морские льды в климатической системе. – СПб., 1996. 6. Мартазинова В.Ф., Свердлик Т.О. Зміни великомасштабної циркуляції повітря протягом XX століття та її вплив на погодні умови і регіональну циркуляцію в Україні // Укр. геогр. журн. – 2001. – № 2. 7. Попов В.И., Скрипник В.В., Тимофеев В.Е., Украинский В.В. Гидрофизические аномалии в районе ст. Вернадский // Укр. Антарктичний журн. – 2003. – № 1. 8. Broeke M. van den. On the interpretation of Antarctic Temperature trends // J. of Climate. – 2000. – Vol. 13. 9. Marshall G.J., Lagun V., Lachlan-Cope T.A. Changes in Antarctic Peninsula tropospheric temperatures from 1956 to 1999: a synthesis of observations and reanalyses data // Int. J. of Climatol. – 2002. – № 22. 10. Turner J., Colwell S., Marshall G. Antarctic Climate Change during the last 50 years // Int. Journal of Climatology. – 2005. – № 25.

Надійшла до редколегії 27.01.06

УДК 911.3

Н. Мезенцева, канд. геогр. наук, О. Штельмах, асп.

## ТИПІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЗА ЗАГРОЗАМИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

*Проведено типізацію регіонів України за складом, інтенсивністю вияву та темпами поширення загроз соціальної безпеки.*

*There is realized typification of regions of Ukraine by structure, intensity of display and rates of distribution of threats to social safety.*

Проблема моніторингу соціальних негараздів має загальнодержавне значення. Актуальним є всебічне вивчення соціальної безпеки в Україні всіма галузями наук з метою розробки оптимальної державної стратегії запобігання соціальним негараздам, регіональних програм підвищення рівня соціальної безпеки.

Вагомий внесок у дослідження соціальної безпеки держави і регіонів зробили О. Шаблій, В. Куценко, Е. Лібанова, Л. Немець, Л. Новікова, В. Паламарчук, О. Топчієв, О. Хомра та ін.

Однак суспільно-географічні аспекти соціальної безпеки в Україні є недостатньо вивченими. Зокрема, недостатньо розроблені та висвітлені питання цілісної суспільно-географічної оцінки соціальної безпеки регіонів України.

Основними проблемами соціальної безпеки в Україні доречно визначати соціальні деформації: стрімке соціальне розшарування, збіднення широких верств населення, руйнація трудового потенціалу суспільства. Розв'язання проблем соціальної безпеки на регіональному рівні виходить з необхідності реалізації двох ключових взаємопов'язаних завдань: досягнення скорочення розриву в рівнях регіональних показників та забезпечення оптимального рівня соціальної безпеки регіонів.

Суспільно-географічними критеріями соціальної безпеки регіонів України на сучасному етапі її розвитку є: зростання середньої тривалості життя; зростання рівня зайнятості населення; підвищення рівня доходів населення.

Для оцінки рівня соціальної безпеки регіонів використано індикатори демографічної якості населення, напруженості на ринку праці, добробуту населення та соціальних негараздів. Регіональний аналіз індикаторів за інтенсивністю поширення соціальних лих, темпами їх зростання дає підставу виділяти три типи регіонів:

1. Регіони, де індикатори соціальних негараздів є найнижчими і поширення соціальних лих суттєво не загрожує регіональній соціальній безпеці: місто Київ, Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Волинська та Рівненська області. У даній групі регіонів індикатори-стимулятори переважають над дестимуляторами.

2. Регіони, де соціальні негаразди поширюються швидкими темпами, а їх індикатори мають гірші за середні в Україні негативні значення і суттєво впливають на регіональну соціальну безпеку: Київська, Черкаська, Вінницька, Житомирська, Кіровоградська,

Полтавська, Сумська та Чернігівська області. Індикатори-стимулятори і дестимулятори мають однаковий вплив на рівень соціальної безпеки регіонів.

3. Регіони, де соціальні лиха набули загрозливого поширення і зумовлюють низький рівень регіональної соціальної безпеки: Харківська, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Херсонська, Донецька області, АР Крим. Індикатори-дестимулятори переважають за своїм впливом на рівень соціальної безпеки регіонів.

Проведено типізацію регіонів за складом та інтенсивністю вияву загроз соціальної безпеки з метою розробки регіональних заходів їх нейтралізації.

Особливим утворенням є м. Київ, де рівень соціальної безпеки є найвищим і всі індикатори загроз соціальної стабільності мають найнижчі рівні свого вияву. Решту регіонів за складом та інтенсивністю соціальних загроз можна об'єднати в такі типи:

Тип 1: Донецька, Луганська, Дніпропетровська, Запорізька області. Основними загрозами соціальної безпеки в них є поширення злочинності, соціальних хвороб, депопуляція населення, його старіння, неконтрольовані трудові міграції, низький рівень добробуту населення, значна поляризація населення за доходами, критичний рівень. Основними пріоритетами для даного типу регіонів є:

- подолання демографічної кризи, вдосконалення регіональної демографічної політики, спрямованої на створення умов для розвитку людського та трудового потенціалу, забезпечення механізму її впровадження;
- забезпечення ефективної профілактики поширення інфекційних захворювань, передусім туберкульозу та ВІЛ/СНІДу, забезпечення повної та ефективної імунізації дітей та підлітків;
- формування системи особистих і суспільних цінностей, орієнтованих на сім'ю з двома дітьми, зміцненні та підвищенні її виховного потенціалу як основного осередку відтворення населення;
- поліпшення можливостей працевлаштування економічно активного населення;
- створення передумов для розвитку "середнього класу" (досягнення оптимальних суспільних пропорцій у розподілі доходів, доступу до власності, освіти, медицини, культури, удосконалення оплати праці працівників бюджетної сфери, органів державної влади та місцевого самоврядування, підтримка розвитку підприємництва та самостійної зайнятості);

© Н. Мезенцева, О. Штельмах, 2006

- поліпшення здоров'я, зниження смертності та підвищення тривалості життя населення (профілактика та зниження професійної захворюваності; поліпшення санітарно-епідемічної, екологічної ситуації; зниження травмонебезпечності навколишнього середовища);

- забезпечення формування прогресивної структури зайнятості, ліквідація прихованого безробіття, подолання "тіньової" зайнятості.

Тип 2: Харківська, Одеська області та АР Крим. Загрозами соціальної безпеки в них є низький рівень життя населення, поширення соціальних хвороб, депопуляція населення. Основними пріоритетами для даного типу регіонів є:

- реформування системи оплати праці та легалізація тіньових доходів; поетапне наближення основних державних соціальних гарантій до прожиткового мінімуму;

- пропаганда дітонародження, досвіду організації сімейного життя в засобах масової інформації, започаткування сучасних форм підготовки школярів, молоді до шлюбу та сім'ї; збагачення шлюбно-сімейних традицій, підвищення статусу материнства і батьківства в суспільстві; економічне стимулювання сімей, зокрема кредитними та податковими інструментами; розвитку житлового кредитування, передусім молодіжного, іпотеки, участі населення в пайовому будівництві і житлово-накопичувальних програмах;

- профілактика поширення інфекційних захворювань.

Тип 3: Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Сумська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області. Основними загрозами соціальної безпеки в них є: критично низький рівень добробуту населення, поширення бідності, критичний рівень депопуляції населення, його старіння, неконтрольовані трудові міграції, значне безробіття населення. Основними пріоритетами для даного типу регіонів є:

- зростання трудових доходів, подолання бідності працюючого населення;

- підтримка сімейного підприємництва, фермерства, інвестування в розвиток соціальної та виробничої інфраструктури села;

- поліпшення репродуктивного здоров'я населення, забезпечення доступності якісної медичної допомоги; розвиток кредитування на демографічні цілі, у тому числі із застосуванням механізмів податкового кредиту;

- створення інфраструктури з надання послуг сім'ям по догляду за дітьми, хворими, немічними, культурних центрів організації дозвілля і відпочинку сімей;

- зміцнення матеріально-технічної бази спеціалізованих закладів для літніх людей та інвалідів, виділення зе-

мельних ділянок і надання допомоги у веденні підсобного господарства, поширення практики організації сезонних (на зимовий період) інтернатів для осіб похилого віку;

- зменшення масштабів зовнішньої, зокрема трудової, міграції українських громадян, подолання її негативних наслідків та недопущення їх у майбутньому; економічне регулювання внутрішніх міграційних потоків.

Тип 4: Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, Волинська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька області. Основними загрозами соціальної безпеки в них є критичний стан напруженості на ринку праці, поширення неконтрольованих трудових міграцій, низький рівень життя населення, поширення бідності. Основними пріоритетами для даного типу регіонів є:

- активізація політики зайнятості (підвищення рівня зайнятості та зниження рівня безробіття, особливо для молоді, підвищення якості трудового потенціалу),

- створення нових та модернізація робочих місць у галузях економіки, розвиток середнього і малого підприємництва, самозайнятості, спрямування інвестиційних процесів на розв'язання проблем зайнятості;

- збільшення кількості міждержавних угод про взаємне працевлаштування громадян та їх соціальний захист;

- підвищення ефективності державної підтримки вразливих груп населення; удосконалення системи надання пільг (запровадження якісно нової системи роботи соціальної служби, спрямованої на адресну підтримку вразливих верств населення, спрощення системи надання пільг громадянам, які мають на них право за соціальною ознакою, та підвищення ефективності цієї роботи в боротьбі з бідністю);

- стимулювання інвестицій у створення сучасної виробничої інфраструктури для обслуговування селянських господарств та підвищення їх ефективності, а також у докорінну перебудову соціальної інфраструктури села з метою поліпшення вікової структури сільського населення;

- збільшення обсягів та розширення можливостей житлового кредитування, передусім пільгового кредитування молодіжного житлового будівництва, надання кредитів молодим сім'ям з дітьми для облаштування побуту.

**Висновки.** Вироблення стратегій державного стимулювання соціального розвитку регіонів має ґрунтуватися на дослідженнях різних наук. Суспільно-географічна їх складова включає аналіз рівня соціальної безпеки регіонів України.

Надійшла до редколегії 12.09.06

УДК 323.28+338.48

О. Бейдик, д-р геогр. наук, Д. Вашук, асп.

## АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТУРИЗМУ У СВІТЛІ ТЕРАКТІВ 1993–2002 РОКІВ

*Проаналізовано вплив тероризму на розвиток світового туризму, зокрема на динаміку розвитку цієї галузі в провідних туристських країнах, що віддзеркалює ряд графо-картографічних моделей.*

*Influence of terrorism on development of world tourism, on the dynamics of development of this industry in leading tourist countries, that reflects the row of graphico-cartographic models was analyzed.*

**Постановка проблеми.** За останні десятиліття на фоні стимулюючих чинників розвитку туризму на галузь негативно впливав низка інших факторів: природні катастрофи, соціальні потрясіння, війни, економічні кризи, терористичні акти. Проблема взаємодії туризму і тероризму, які є явищами глобального масштабу, дедалі частіше виноситься на шпальти газет та інших засобів масової інформації (ЗМІ), стає предметом дослідження вчених і дискусій політиків.

**Аналіз останніх публікацій та визначення невирішених сторін проблеми.** Проблеми тероризму (генезис, поширення, методологія дослідження) присвячені роботи Б. Хофмана, В. Остроухова, Е. Кочетова, С. Удовика, А. Уткіна [6; 10; 12–14]; зміст і значення сучасних виявів терору розглядається в роботах В. Шестакова [15]; історія терору і класифікація терористичної діяльності – в публікаціях К. Жаринова, Є. Кожушка, В. Ліпкана, М. Требіна [4; 5; 8, 11]. Аналіз впливу тероризму на ту-

© О. Бейдик, Д. Вашук, 2006